

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС;
СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ НАПРЯМ
У СФЕРІ ПРИВАТНОГО ПРАВА**

УДК 347.918:61:364.3

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.2.07>

Ірина Іванівна Божук,

*Університет державної фіскальної служби України (м. Ірпінь),
навчально-науковий інститут права (здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти);*

 <https://orcid.org/0000-0002-2307-151X>,
e-mail: i.bozhuk.uni@gmail.com;

Ірина Василівна Чеховська,

*доктор юридичних наук, професор,
Університет державної фіскальної служби України (м. Ірпінь),
кафедра цивільного права та процесу (завідувач);*

 <https://orcid.org/0000-0002-7030-2456>,
e-mail: kontanta08@ukr.net

**МЕДИЧНИЙ АРБІТРАЖ (ТРЕТЕЙСЬКИЙ СУД) ЯК АЛЬТЕРНАТИВА
ЦИВІЛЬНИМ СУДАМ У МЕДИЧНИХ СПОРАХ**

Досліджено зміст понять «третейський суд» і «медичний арбітраж». Виокремлено їх відмінності. Сформульовано авторське визначення поняття «медичний арбітраж». Проаналізовано нормативно-правові акти, що становлять правову основу існування третейських судів в Україні. Виокремлено особливості третейського судочинства як позасудової юрисдикційної форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин. Визначено переваги медичного арбітражу та його спеціалізацію. Проаналізовано сучасний стан розвитку медичного арбітражу, а також виокремлено основні проблеми його застосування в Україні. Визначено переваги медичного арбітражу (третейського суду) перед цивільними судами у медичних спорах. Досліджено зарубіжний досвід застосування медичного арбітражу для вирішення спорів у сфері медичних правовідносин та розроблено пропозиції щодо розвитку та функціонування медичного арбітражу в Україні.

Ключові слова: медичний арбітраж, третейський суд, медичні спори, альтернативний спосіб вирішення спорів.

Оглядова стаття

Постановка проблеми

Сьогодні створення умов для утвердження верховенства права та забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд у

незалежному та неупередженому суді потребує функціонування незалежної судової гілки влади та вжиття ефективних заходів щодо вдосконалення організації здійснення правосуддя та його доступності, а також ефективного використання альтернативних способів урегулювання спорів.

Суттєву роль у поширенні альтернативних способів урегулювання спорів (далі – АВС) відіграє Рада Європи, яка ухвалила нормативно-правові акти щодо полегшення доступу до правосуддя¹ і рекомендує урядам держав-членів ужити заходів для спрощення, прискорення і здешевлення судочинства². Звертаємо увагу на те, що у Рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки³ теж зроблено акцент на підвищенні ефективності роботи суддів, зміцненні судової системи, а також на доцільності застосування механізмів АВС.

Отже, враховуючи прагнення України максимально адаптувати законодавство до вимог ЄС, розвиток і поширення в Україні АВС є цілком доцільними.

Зважаючи на велику кількість справ, поданих до Європейського суду з прав людини, щодо поновлення порушених прав у сфері охорони здоров'я [1], досить логічним є висновок про доцільність застосування в Україні АВС, зокрема таких як медичний арбітраж, для вирішення медичних спорів.

¹ Рекомендація R(81) 7 Комітету міністрів державам-членам стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя : від 14.05.1981 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133 (дата звернення: 20.02.2021); Рекомендація № R (86) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів з попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах : від 16.09.1986 // Вищий господарський суд України : офіц. сайт. URL: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/pd07072014_5.pdf (дата звернення: 20.02.2021); Рекомендація Рес (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами : від 05.09.2001 // Судова влада України : офіц. сайт. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rес_2001_9_2001_09_05.pdf (дата звернення: 20.02.2021).

² Рекомендація R(81)7 Комітету Міністрів державам-членам стосовно шляхів полегшення доступу до правосуддя : від 14.05.1981 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133 (дата звернення: 20.02.2021).

³ Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки : від 17.11.2010 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38 (дата звернення: 20.02.2021).

Стан дослідження проблеми

Науково-теоретичною базою дослідження стали праці вітчизняних учених Я. П. Любченко [2], Г. В. Анікіної, Ю. В. Білоусова, Н. А. Бондаренко-Зелінської, Н. І. Чудик-Білоусової [3], О. В. Розгон, А. М. Устінченко [4], О. В. Клименко [5], І. Я. Сенюти [6], І. О. Бут [7] та ін., а також зарубіжних учених, таких як Н. Александер (N. Alexander) [8], Г. Дж. Браун (H. J. Brown), А. К. Марріот (A. Q. Marriot) [9], С. Блейк, Дж. Браун і С. Сім (S. Blake, J. Browne, S. Sime) [10], К. Гопт і Ф. Стеффек (K. J. Hopt, F. Steffek) [11].

Варто зазначити, що значний внесок у вивчення досліджуваної проблематики зробила І. Я. Сенюта, яка написала чимало наукових праць, де досліджено практичні аспекти діяльності спеціалізованих третейських судів, і власне під час егідою вперше в Україні створено третейський суд.

Водночас слід зауважити, що, як свідчить аналіз юридичної літератури, серед дослідників немає однастайності щодо АВС для вирішення конфліктів, пов'язаних із медичними спорами, а також єдиного механізму альтернативного захисту прав пацієнтів та медичних працівників. Питання правової основи створення, діяльності та взаємодії третейських судів (медичного арбітражу) зараз на часі, адже саме вони можуть стати альтернативою цивільним судам у вирішенні медичних конфліктів і разом з тим дадуть змогу розвантажити суди загальної юрисдикції.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є вивчення теоретико-правової основи створення і функціонування медичного арбітражу та його юридичних джерел; досвіду зарубіжних країн, які застосовують медичний арбітраж під час вирішення спорів у сфері медичних правовідносин, а також розроблення пропозицій щодо розвитку та функціонування медичного арбітражу в Україні.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі *завдання*: проаналізувати зміст понять «третейський суд» та «медичний арбітраж»; виокремити їх відмінності; проаналізувати нормативно-правові акти, що становлять правову основу існування третейських судів; дослідити особливості третейського судочинства як позасудової юрисдикційної форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин; сформулювати авторське визначення поняття «медичний арбітраж»; проаналізувати сучасний стан розвитку медичного арбітражу в Україні та виокремити основні проблеми застосування медичного арбітражу у вітчизняному правовому полі; визначити переваги медичного арбітражу (третейського суду) над цивільними судами у медичних спорах; проаналізувати зарубіжний досвід застосування медичного арбітражу під час вирішення спорів у сфері медичних

правовідносин та розробити пропозиції щодо розвитку і функціонування медичного арбітражу в Україні.

Наукова новизна дослідження

У статті на підставі останніх теоретико-правових досліджень сформульовано авторське визначення поняття «медичний арбітраж», виокремлено основні проблеми практичного застосування медичного арбітражу у вітчизняному правовому полі та розроблено пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правових актів, які регламентують функціонування медичного арбітражу в Україні.

Виклад основного матеріалу

Основними цінностями людини є її права та свободи як невід'ємне та невідчужуване благо світової цивілізації, тому питання їх забезпечення та регламентації постійно перебувають у центрі уваги.

Найважливішим напрямом на шляху до створення правової держави є законодавче закріплення та гарантування можливості захисту цивільних прав та законних інтересів осіб шляхом звернення до органів судової влади. Разом із тим не варто абсолютизувати роль суду у вирішенні конфліктів. Кожній особі належить конституційне право захищати свої права, свободи та законні інтереси у будь-який не заборонений законом спосіб. Така можливість надає можливість суспільству створювати інститути захисту права, відмінні від класичного судового розгляду, – способи альтернативного вирішення приватно-правових спорів, до яких належить третейський розгляд.

Здійснюючи функції захисту порушених прав та законних інтересів, третейські суди здійснюють не правосуддя, а третейський розгляд спорів у межах права, визначеного частиною 5 ст. 55 Конституції України¹.

Третейському розгляду, на думку І. О. Бута, притаманні деякі риси, які роблять цей спосіб АВС окремим від інших блоком. До них учений відносить наявність чіткого законодавчого регулювання діяльності третейських судів (як внутрішніх, так і іноземних), формалізований характер діяльності з розгляду спору, юрисдикційний характер діяльності третейського суду, законодавче вилучення з компетенції третейського суду певних категорій спорів, відсутність прямої залежності наслідків розгляду спору від готовності сторін співпрацювати, оскільки сторона третейської угоди не може в односторонньому порядку відмовитися від третейського розгляду спору [7, с. 57].

¹ Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.02.2021).

Як відомо, третейський суд не належить до судової системи, проте у правовій доктрині вважається квазісудовим органом, тому цю форму захисту прав слід відносити до юрисдикційної.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про третейські суди» третейський суд – це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин¹.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про третейські суди» в Україні можуть утворюватися та діяти постійно діючі третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору (суди *ad hoc*). Постійно діючі третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору утворюються без статусу юридичної особи. Постійно діючий третейський суд очолює голова третейського суду, порядок обрання якого визначається Положенням про постійно діючий третейський суд².

Принципи організації і діяльності третейського суду регламентуються ст. 4 Закону України «Про третейські суди»³.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про третейські суди» завданням третейського суду є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних чи юридичних осіб шляхом усебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до закону⁴.

Поняття «арбітраж» окремі науковці часто отожденоюють з поняттям «третейський суд», що, на нашу думку, є некоректним. Наприклад, І. О. Бут зазначає, що «функція третейських суддів (арбітрів) не є тотожною функції судді, а саме лише використання за аналогією термінології відносно арбітражу не дозволяє однозначно зробити висновок про правову природу арбітражу як органу правосуддя» [12, с. 103], разом з тим К. Г. Ващенко вказує, що «поняття “арбітражний суд” трактується як “арбітражний третейський суд” і ніяк не “державний арбітражний суд”» [13, с. 170].

Уважаємо доцільним указати на конкретні відмінності між цими поняттями, а саме: 1) суб'єктний склад спору (третейський суддя та арбітр); 2) юридична регламентація (національне законодавство закріплює лише статус третейських судів в Україні, а під арбітражем

¹ Про третейські суди : Закон України від 11.05.2004 № 1701-IV // БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15> (дата звернення: 20.02.2021).

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

можна розуміти і міжнародний комерційний арбітраж, що регламентується нормами міжнародного та національного права); 3) підвідомчість (третейський суд вирішує спори, віднесені до його компетенції чинним законодавством, та обмежується ним, зокрема щодо цивільних і господарських правовідносин, тоді як арбітраж може розглядати ширше коло спорів, зокрема спортивних, інвестиційних, комерційних тощо).

Необхідно зазначити, що арбітраж як спосіб вирішення спору може використовуватись виключно за наявності добровільної згоди сторін спору на підставі відповідної угоди.

Щодо визначення поняття «медичний арбітраж» варто вказати на те, що воно не знайшло свого правового відображення в нормативно-правових актах України, тому на практиці виникають проблеми із трактуванням його змісту.

Так, розробники проекту Закону України «Про лікарське самоврядування» вважають, що медичний арбітраж – це процес розв'язання спорів між пацієнтом і лікарем або лікарем і лікарем з винесенням рішення, обов'язкового для сторін¹.

На наш погляд, «медичний арбітраж» є поняттям вузьким за поняття «третейський суд». Це впливає як із лексичних ознак термінів, так і з їх основного значення та функцій.

По-перше, слово медичний у цьому терміні вже звужує коло правовідносин, що можуть розглядатися цим видом арбітражу.

По-друге, медичний арбітраж можна вважати складовою частиною третейського суду, адже він створюється та діє в межах третейського суду.

По-третє, можна виокремити його спеціалізацію (спрямованість на вирішення спорів у сфері медичних правовідносин).

Зважаючи на збільшення динаміки звернень громадян про порушення права на охорону здоров'я та особливості справ (сфери), необхідно виокремити їх для можливості розгляду медичним арбітражем. Це пояснюється необхідністю їх швидкого вирішення по суті з мінімальними часовими та фінансовими затратами. Із зазначеними раніше завданнями не зовсім успішно справляються загальні суди, про що свідчать такі приклади. Так, у справі № 1019/1753/12 від 19 жовтня 2016 р. позивач просив стягнути з лікарні на свою користь 26 419 грн вартості другої операції як відшкодування матеріальних витрат на лікування в клініці «Оберіг» і 500 грн як відшкодування моральної шкоди через ненадання йому належного лікування

¹ Проект Закону про лікарське самоврядування : від 06.04.2018 № 8250 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63819 (дата звернення: 20.02.2021).

після перенесеної першої операції. Важливо підкреслити, що йдеться про лікування від 2011 р. Разом із тим у фабулі справи вказується інформація про значні витрати позивача на експертизи. Звідси випливає, що позивач мав значні часові та фінансові витрати, а рішення у справі отримав аж після 5 років судового процесу¹.

У справі № 6-38119св13 від 14 травня 2014 р. позивачка звернулася до суду з метою притягнення до відповідальності центральної міської лікарні, де у грудні 2012 р. вона проходила лікування. Позивачка просила стягнути із відповідача майнову шкоду в розмірі 4380 грн та моральну шкоду в розмірі 60 000 грн. Вона захищала свої права в судах усіх національних інстанцій, кінцеве рішення було винесено у травні 2014 р. З огляду на викладене, очевидним є тривалий процес розгляду медичних спорів².

У зв'язку із зазначеним вище перспективним для вирішення спорів, що виникають у сфері охорони здоров'я, видається застосування медичного арбітражу. Доцільність і перспективність такого виду АВС відмічали у своїх працях О. В. Клименко [5], О. В. Розгон [4], І. Я. Сенюта [6] та А. М. Устінченко [4].

Підкреслюючи важливість застосування медичного арбітражу у вирішенні медичних спорів, І. Я. Сенюта виокремлює його функції: захисну, контрольну і просвітницьку [6, с. 47]. На думку вченої, метою цього спеціалізованого суду є забезпечення справедливого, швидкого й ефективного третейського розгляду спорів, що виникають із правовідносин у сфері охорони здоров'я, та примирення осіб, які до нього звернулись.

На думку О. В. Клименко, медичний арбітраж при третейських судах може спеціалізуватися на вирішенні спорів у сфері медичних правовідносин, зокрема таких: з відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю під час надання медичної допомоги; внаслідок неналежного виконання медичними та фармацевтичними працівниками своїх професійних обов'язків; спорів, пов'язаних з наданням медичної допомоги за договорами добровільного медичного страхування; спорів, що виникають з економічних відносин, пов'язаних з

¹ Ухвала Колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.10.2016 : справа № 1019/1753/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62524495> (дата звернення: 20.02.2021).

² Ухвала Колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.05.2014 : справа № 6-38119св13 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/38821501> (дата звернення: 20.02.2021).

укладенням, виконанням, зміною та припиненням, і визнання не-дійсними договорів на надання платних медичних послуг [5, с. 370].

Розгляд спорів у медичному арбітражі має відбуватися за правилами чинного законодавства України, за принципами та в порядку, передбаченими Регламентом третейського суду та Положенням про медичний арбітраж. У судочинстві мають брати участь три медичні арбітри. Одного обирає позивач, другого – відповідач, а третього призначає голова третейського суду. Такий порядок обрання арбітрів зробить розгляд максимально прозорим та об'єктивним.

Удалий вибір арбітрів матиме позитивні наслідки не лише в контексті справедливого рішення, а і з метою економії фінансових затрат на експертів та спеціалістів у сфері медицини.

На підставі проведеного дослідження, застосовуючи метод екстраполяції, сформулюємо авторське визначення поняття «медичний арбітраж». Це – орган, що спеціалізується на вирішенні спорів у сфері медичних правовідносин, діє при третейських судах і складається із залучених сторонами фахівців, експертів та інших осіб, а також ухвалює рішення по суті медичного спору (конфлікту).

Варто зазначити, що з метою розгляду медичних спорів у третейських судах в Україні у 2009 році вперше створено Постійно діючий третейський суд при Всеукраїнській громадській організації «Фундація медичного права та біоетики України».

Діяльність такого суду сьогодні регламентується Конституцією України (статті 49, 55)¹, Цивільним процесуальним кодексом України², Законом України «Про третейські суди»³, Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»⁴, Указом Президента України «Про призначення членів Постійної Палати Третейського Суду від України» від

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.02.2021).

² Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-І V // БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 20.02.2021).

³ Про третейські суди : Закон України від 11.05.2004 № 1701-ІV // БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15> (дата звернення: 20.02.2021).

⁴ Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-ІV // БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 20.02.2021).

5 квітня 2004 р. № 395/2004¹, наказами Міністерства юстиції України «Про затвердження форми реєстру постійно діючих третейських судів» від 10 вересня 2004 р. № 104/5² та «Про затвердження зразка свідоцтва про реєстрацію постійно діючого третейського суду» від 2 серпня 2004 р. № 75/5³, листом Міністерства юстиції України від 4 травня 2007 р. № 31-32-230⁴, Положенням про Постійно діючий третейський суд при Всеукраїнській громадській організації «Фундація медичного права та біоетики України», затвердженим зборами Всеукраїнської громадської організації «Фундація медичного права та біоетики України» від 31 березня 2009 р. та зареєстрованим наказом Міністерства юстиції України № 1270/5 від 15 липня 2009 р.⁵

Проте попри створення Постійно діючого Третейського суду при Всеукраїнській громадській організації «Фундація медичного права та біоетики України» та наявність правової основи його діяльності ще жодної справи він не розглянув. Головними перешкодами, на думку голови цього третейського суду, є недостатня інформованість про альтернативні способи вирішення спорів, їх сферу застосування, переваги перед судовим розглядом; недостатня кількість кваліфікованих і досвідчених спеціалістів; відсутність державної підтримки та заохочення до застосування такої форми захисту прав громадян; відсутність практики третейського судочинства; недовіра суспільства до нових інструментів захисту прав і внесення змін до Закону Укра-

¹ Про призначення членів Постійної Палати Третейського Суду від України : Указ Президента України від 05.04.2004 № 395/2004 // БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/395/2004> (дата звернення: 20.02.2021).

² Про затвердження форми реєстру постійно діючих третейських судів : Наказ М-ва юстиції України від 10.09.2004 № 104/5 // БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1128-04> (дата звернення: 20.02.2021).

³ Про затвердження зразка свідоцтва про реєстрацію постійно діючого третейського суду : Наказ М-ва юстиції України від 02.08.2004 № 75/5 // БД «Законодавство України» // ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-04> (дата звернення: 17.02.2021). Втрапив чинність.

⁴ Лист М-ва юстиції України від 04.05.2007 № 31-32-230.

⁵ Положення про постійно діючий третейський суд при Всеукраїнській громадській організації «Фундація медичного права та біоетики України» : затв. протоколом загальних зборів Всеукр. громадської організації «Фундація медичного права та біоетики України» від 31.03.2009 № 1 // Фундація медичного права та біоетики України : офіц. сайт. URL: http://medicallaw.org.ua/fileadmin/user_upload/PDF/Положення_про_третейський_суд.pdf (дата звернення: 20.02.2021).

їни «Про третейські суди» в аспекті обмеження підвідомчості третейським судам спорів, пов'язаних із захистом прав споживачів, у тому числі медичних послуг.

Аналіз зарубіжного досвіду використання медичного арбітражу під час вирішення спорів у сфері медичних правовідносин надає можливість зробити висновок про перспективність такого виду АВС у цивільних судах. Так, у США створено медичні арбітражі й існує асоціація медичних арбітражів. Медичні арбітражі у США функціонують на основі Правил комерційного арбітражу, ухвалених Американською асоціацією фахівців з арбітражу, розгляд спорів проводиться з дотриманням законодавства та врахуванням основних прав і свобод людини й пацієнта [14, с. 115]. У Великобританії проводять експерименти з упровадження механізмів електронного розв'язання спорів до системи розв'язання скарг пацієнтів у стаціонарних медичних закладах. Тобто пацієнти зможуть за допомогою Інтернету подавати онлайн-скарги, певні зауваження та думки. Цю систему планують впровадити по всій Європі [4, с. 125].

У Польщі з метою підвищення відповідальності медичних установ за лікарські помилки в кожному воєводстві створено медичну комісію, що розглядає скарги пацієнтів на надавачів медичних послуг. Цікавим є те, що комісії набагато швидше, ніж суди, виносять рішення. Отже, пацієнт, що постраждав під час лікування, може зеконотити час та фінанси, звернувшись одразу до комісії. Рішення медичної комісії є рівнозначним за юридичною силою рішенням суду та ухвалюється зазвичай протягом чотирьох місяців з моменту звернення, тоді як судові засідання можуть тривати роками [5, с. 334].

Висновки

Дослідження надає можливість сформулювати такі висновки.

На підставі аналізу змісту понять «третейський суд» і «медичний арбітраж» визначено їх відмінності: а) медичний арбітраж є складовою частиною третейського суду, він створюється та діє в межах третейського суду; б) медичний арбітраж має свою спеціалізацію (спрямованість на вирішення спорів у сфері медичних правовідносин).

До особливостей третейського судочинства як позасудової юрисдикційної форми захисту прав суб'єктів медичних правовідносин віднесено такі: наявність чіткого законодавчого регулювання діяльності третейських судів, формалізований характер діяльності з розгляду спору, юрисдикційний характер діяльності третейського суду, законодавче вилучення з компетенції третейського суду певних категорій спорів, відсутність прямої залежності наслідків розгляду спору від готовності сторін співпрацювати, оскільки сторона третейської угоди не може в односторонньому порядку відмовитися від третейського розгляду спору.

Визначено переваги медичного арбітражу (третейського суду) перед цивільними судами у медичних спорах. До них віднесено такі: спрощену процедуру та відсутність елементу доказування, відсутність формальних правил поведінки, вільний вибір посередника (арбітра, медіатора, консультанта тощо), конфіденційність і негласність під час вирішення спору, можливість особистого контролю перебігу процедури, необмеженість у часі, приватний (недержавний) характер.

Сформульовано авторське визначення поняття «медичний арбітраж» – це орган, що спеціалізується на вирішенні спорів у сфері медичних правовідносин, діє при третейських судах та складається із залучених сторонами фахівців, експертів та інших осіб, а також ухвалює рішення по суті медичного спору (конфлікту).

До головних проблем застосування медичного арбітражу в Україні віднесено такі: недостатню інформованість про медичний арбітраж та сферу його застосування і його переваги перед судовим розглядом, відсутність достатньої кількості кваліфікованих і досвідчених фахівців, відсутність державної підтримки та заохочення до застосування такої форми захисту прав громадян, недовіру суспільства до нових інструментів захисту прав і необхідність внесення змін до Закону України «Про третейські суди» в аспекті обмеження підвідомчості третейським судам спорів, пов'язаних із захистом прав споживачів, у тому числі медичних послуг.

З огляду на сучасний стан розвитку застосування АВС запропоновано збільшити обсяг підвідомчих справ для третейського судочинства (зокрема, надати можливість розгляду медичних конфліктів у цьому порядку), проводити роботу з підвищення авторитету третейського судочинства та рівня компетентності третейських суддів, поліпшити державну підтримку у створенні та популяризації третейських судів та створити умови для навчання фахівців для діяльності третейських судів, а також підвищення їх кваліфікації шляхом обміну досвідом з іноземними державами, що досягли успіху в розвитку третейства.

Перспективним напрямом наукових досліджень є подальше вивчення зарубіжного досвіду практики використання та правової регламентації медичного арбітражу.

Список бібліографічних посилань: 1. Сенюта І. Я. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я. Харків : Фактор, 2020. 192 с. 2. Любченко Я. П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2018. 249 с. 3. Вступ до альтернативного вирішення спорів : навч. посіб. / Г. В. Анікіна, Ю. В. Білоусов, Н. А. Бондаренко-Зелінська та ін. ; за ред. У. Хелльманна, Н. А. Бондаренко-Зелінської. Хмельницький : Хмельницьк. ун-т управління і права, 2017. 234 с.

4. Розгон О. В., Устінченко А. М. Способи вирішення конфліктів у медичних правовідносинах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2016. № 22. С. 123–126. 5. Клименко О. В. Державне регулювання медичної діяльності в Україні: генеза та тенденції розвитку : дис. ... д-ра наук з держ. управління : 25.00.01. Київ, 2016. 490 с. 6. Сенюта І. Я. Медичний арбітраж (третейство) в Україні. *Медичне право*. 2018. № 2 (22). С. 41–49. 7. Бут І. О. Розгляд цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2016. 229 с. 8. Alexander N. The Mediation Metamodel: Understanding Practice. *Conflict Resolution Quarterly*. 2008. Vol. 26, No. 1. Pp. 97–123. 9. Brown H. J., Marriot A. Q. ADR: principles and practice. London : Thomson Reuters, 2011. 868 p. 10. Blake S., Browne J., Sime S. A practical approach to alternative dispute resolution. Oxford : Oxford University press, 2014. 595 p. 11. Hopt K. J., Steffek F. Mediation principles and regulation in comparative perspective. Oxford : Oxford University press, 2013. 1347 p. 12. Бут І. О. Деякі питання співвідношення розгляду цивільно-правового спору третейським судом та органом правосуддя. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 9. С. 103–106. 13. Ващенко К. Г. Характерні особливості міжнародного комерційного арбітражу як інституту. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). С. 170–174. 14. Васильєв С. В. Порівняльний цивільний процес : підручник. Київ : Алерта, 2015. 352 с.

Надійшла до редколегії 22.02.2021

Bozhuk I. I., Chekhovskaya I. V. Medical Arbitration (Arbitration Court) as an Alternative to Civil Courts in Medical Disputes

The purpose of the research is to study theoretical and legal basis for the creation, operation of medical arbitration, its legal sources; experience of foreign countries that use medical arbitration in resolving disputes in the field of medical relations, as well as the development of propositions for the development and operation of medical arbitration in Ukraine.

The authors of the article examine the meaning of the terms of "arbitration court" and "medical arbitration". Their differences are highlighted: a) medical arbitration is an integral part of the arbitration court, it is created and operates within the arbitration court; b) medical arbitration has its own specialization (focus on resolving disputes in the field of medical relations).

The authors' definition of the term of "medical arbitration" is formulated.

Regulatory legal acts that constitute the legal basis for the existence of arbitration courts in Ukraine are analyzed. The peculiarities of arbitration proceedings as an extrajudicial jurisdictional form of protection of the rights of subjects of medical legal relations are singled out: the presence of clear legislative regulation of the activities of arbitration courts; formalized nature of dispute resolution activities; jurisdictional nature of the arbitration court; legislative exclusion from the jurisdiction of the arbitral tribunal of certain categories of disputes; the absence of a direct dependence of the consequences of the dispute on the willingness of the parties to cooperate, as the party to the arbitration agreement cannot unilaterally refuse to arbitrate the dispute.

The advantages of medical arbitration (arbitration court) as opposed to civil courts in medical disputes are determined. These include: simplified procedure and lack of evidence; lack of formal rules of conduct; free choice of mediator (arbitrator, mediator, consultant, etc.); confidentiality and secrecy in resolving the dispute; possibility of personal control of the course of the procedure; infinity in time; private (non-state) nature.

The current state of development of medical arbitration is analyzed, as well as the main problems of its application in Ukraine are highlighted: insufficient awareness of medical arbitration and its scope, advantages before court proceedings; lack of sufficient qualified and experienced specialists; lack of state support and encouragement to use this form of protection of citizens' rights; public distrust of new instruments of protection of the rights; the need to amend the Law of Ukraine "On Arbitration Courts" in terms of limiting the jurisdiction of arbitration courts of disputes related to consumer protection, including medical services.

The advantages of medical arbitration (arbitration court) as opposed to civil courts in medical disputes are determined. International experience of applying medical arbitration at the decision of disputes in the field of medical legal relations is studied and suggestions concerning the development and functioning of medical arbitration in Ukraine are developed. It is offered to increase the volume of subordinate cases for arbitration proceedings, in particular to provide an opportunity to consider medical conflicts in this order; to work to increase the authority of arbitration and the level of competence of arbitrators; to improve state support in the establishment and promotion of arbitration courts and to create conditions for training specialists for the activities of arbitration courts, as well as to improve their skills by exchanging experience with foreign countries that have succeeded in the development of arbitration.

Key words: medical arbitration; arbitration; medical disputes; alternative dispute resolution.

